

Foto Jan Binnvalda

Peter Visser *en zijn vader-land in de verte*

————— Simon Reker

Wie met de auto over de Eemshavenweg van Groningen naar Uithuizen wil, gaan, moet ter hoogte van Garsthuizen de afslag nemen, langs het buurtschapje Zevenhuizen rijden en opeens - vlak voor Zandeweer - eindigt de weg. Het zal geen jaren meer duren voor de zaak hier ook recht getrokken is, maar voorlopig leiden een haakse bocht en witte borden met schreeuwelijke rode vakken de automobilist van het pas aangelegde asfalt naar de Molenhorn in Zandeweer. Je moet al ver weg zijn met je gedachten, wil je het abrupte einde van die af- en aanvoerroute van de grote weg niet in de gaten hebben. Wie 'm overziet en toch rechtdoor gaat, komt met een klap in de wereld van Peter Visser terecht. In de verte staat de witte toren van Uithuizermeeden en door het land lijkt een betonbaan tussen de boerderijen door het pad naar zijn 'Mij' te effenen. Daar ligt wat hij zijn *Verzegde Riek* genoemd heeft, z'n belofde land.

In een bekend liedje van de dichter uit Uithuizermeeden (geboren in 1944 in Kortenhoef maar tijdens z'n jeugd woonachtig in Noord-Groningen en na een periode in Groningen-stad de laatste jaren in Sint Annen) heeft hij al afgerekend met die betonbaan die in de plaats is gekomen van dat klaaieg pad uit de tijd van z'n eerste wichtje. Dat nieuwe pad kent 'ie niet, zegt de tekstschrijver en zingt z'n broer Siemen veelvuldig via Radio Noord. Het nieuwe - aanslag op de omgeving - accepteert hij niet, hij verzet zich tegen de modernisering, de vernieling van het vroegere dat hem dierbaar was. In *t Verzegde riek* - een kleine bundel gemaakt in opdracht van de Stichting Oude Groninger Kerken, waarvoor Vissers stad-Groningse vriend Christof Beukema de omslag maakte - gaat hij direct al in het feitelijke openingsgedicht via Zandeweer naar de plek van z'n jeugd, de Torenbuurt in Uithuizermeeden. Ook daar, waar z'n vader en sinds kort ook z'n moeder begraven ligt, is vrijwel de hele brud verknurd. Op andere plaatsen spreekt hij van de natuur die door welvaartsdrift ontheiligd is, de sloop en het ruilverkavelingsgeweld dat alles rücksichtslos plat maakt.

De argeloze lezer van *t Verzegde riek* (1994) kon bij het inleidende kwatrijn *Woar komze heer* 'waar kom je vandaan' nog denken aan een soort 'envoi' zoals Saul van Messel (Jaap Meijer) die meegaf aan zijn werk:

*Woar komze heer,
vogel old zeer,
dij trekt noar vrouger
bie triesterg weer?*

Saul van Messel had het over 'Vrouger/komst nait weer/dust allinneg loater zeer'. Toch is Peter Visser in allerlei opzichten het tegenbeeld van Jaap Meijer, ook al horen ze beiden bij de top van de Groningse poëzie en zijn ze beiden op vroeger gericht. Met de ervaringen van het verleden moet bij de laatste als het ware afgerekend worden in vooral korte, schrijnende gedichtjes die met een zekere afgebetenheid zijn neergesmeten. Is 'vroeger' bij hem de onpeilbaar pijnlijke periode van de Tweede Wereldoorlog waar hij mee moet leven, voor Peter Visser is het omgekeerde eerder het geval. Dingen en vooral de vader uit zijn naoorlogse jeugd zijn hem ontnomen, maar steeds gaat hij (op z'n minst in gedachten) weerom naar dat vroegere paradijs en lijdt hij onder het verlies daarvan. Dat is zijn verzegde riek, het hem beloofde rijk.

Maar verzeggen betekent meer dan alleen 'beloven'. Wat voor de één gereserveerd is, is daarmee verzegd voor de ander, en dat kan ook een persoon zijn die in de loop van de tijd dezelfde niet meer is als vroeger. Verzegd verwijst daarom niet alleen naar de belofte maar ook naar het verlies.

De tien of elf gedichten in *t Verzegde riek* zijn bijna allemaal sonnetten, de vorm waar Peter Visser vanaf het begin van zijn nu ongeveer tienjarig blijvend dichterschap het meest aan gehecht is geweest. Bij hem vinden we niet een snel aforisme zoals Saul van Messel die 's ochtends vroeg in hoog tempo kon produceren. Peter Visser is eerder het even bevolgen en kritisch maar ambachtelijker type dat desnoods diep in de nacht schaaft en vijlt tot hij tevreden is over zijn produkt.

De verzorging van de vormelijke kant blijkt ook in de uitvoering van eigenlijk al zijn bundels, maar het meest in *Gracht* (een uitgave in eigen beheer van 1991) en in deze editie van de Oude Groninger Kerken die ik korthedshalve maar *Riek* noem. *Gracht* en *Riek* vormen een eenheid. *Gracht* bestaat uit twaalf sonnetten, verdeeld over de vier seizoenen. Het eerste en het laatste gedicht rekenen we voor het gemak als aan- en afloop even niet mee. De vier jaargetijden en de twaalf gedichten vormen zo de tijds-eenheid van het jaar, beschreven met behulp van de vier kanten die de gracht rond de pastorie van zijn jeugd bezit. Het verband met *Gracht* komt het meest tot uitdrukking in de kleine cyclus *Pasterij* die in *Riek* is opgenomen. Nu zijn het zeven gedichten (de tijdseenheid van de week) en de vorm is veel vrijer. In plaats van het sonnet zijn telkens vierregelige strofen gekozen die hem een grotere mate van vrijheid verschaffen. In de eerste twee tekent Visser telkens een aspect van het huis van zijn jeugd aan de buitenzijde, maar hij vult dat recursieve en verrassend aan met een afsluitende strofe die een persoonlijke belevenis bevat. Onder de zwartwitte etsen van de eerste twee gedichten, duiken zo opeens kleurige cartoons op met afbeeldingen van Abe Lenstra, Floris de Vijfde, Eric de Noorman en de plaatselijke veldwachter.

Het openingsgedicht van *Pasterij* laat al in de derde regel zien dat de dichter het vormelijke keurslijf kwijt is: een eindeloos vallen van bladeren in de pastoriegracht wordt uitgedrukt door een extra lange regel.

‘

*In een bekend
liedje heeft de
dichter uit
Uithuizermeeden
al afgerekend
met die beton-
baan die in de
plaats is
gekomen van
dat klaaieg pad
uit de tijd van
z'n eerste
wichtje.*

’

Steeds gaat Peter Visser weerom naar dat vroegere paradijs en lijdt hij onder het verlies daarvan

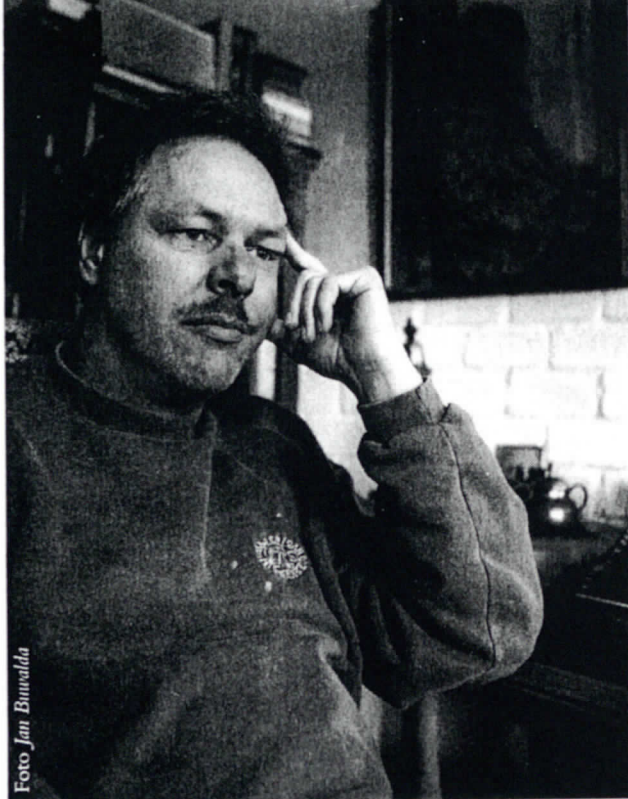

Foto Jan Binnvolda

*t Hoes ston rondom hen ien bomen,
dat t daglicht wer schemerg verjagd;
twij treurbomen laiten toerloos heur bloaren stromen
noar t roerloze wodder van gracht.*

Via de spoorbrug over het Van Starckenborghkanaal op het omslag wordt de lezer door Christof Beukema uit de stad Groningen naar het noorden van de gelijknamige provincie geleid. Over Groninger kerken gaat het daarna alleen maar indirect. Peter Visser wijst op de toren van zijn Torenbuurt, de buurt waarin het domineesgezin de oude pastorie bewoonde. Aan de plotselinge dood van zijn vader - als hij zelf nog maar negen jaar oud is - gaat Peter Visser in *Riek* verder voorbij, maar uit zijn andere werk blijkt hoezeer dat in zijn leven een wezenlijk moment geweest is. Nu kan de lezer door Vissers betrokkenheid op de plaats van zijn jeugd vermoeden, van hoeveel belang de ontruiming van dij pasterij van Mij daarna geweest moet zijn.

Het verlies van zijn vader is bij Visser langzamerhand overgegaan op een verlies van vroeger en dat gaat gelijk op met de veranderingen in het landschap en het verdere milieu, door hem in zijn eigenzinnige versie van het Hogelandster Gronings 'ons omtou' genoemd. Het is zijn vader geweest die hem heeft leren kijken naar de natuur en leren luisteren naar vogels. Als zijn nieuwste publicatie wordt gepresenteerd, juni 1995 in het kerkje van Breede bij Warffum, stopt Peter Visser plotseling in zijn aanbiedingsverhaal. Staande voor de preekstoel, maar vanonder het klankbord attendeert de dichter van het klinkdicht de toehoorders op een winterkoninkje dat binnen te horen is. Hij roept daarbij de gedachte op aan zijn naamgever, wanneer die van dominee veranderde in vader.

Nauw verholen woede op de wereld die de levende natuur bedreigt, treedt op bepaalde plaatsen ook aan de oppervlakte in dat nieuwste boek, een verzameling van radiocursiefjes. De dichter mag teruggetrokken leven in Sint Annen, met een wekelijkse column op de regionale radio trad hij drie jaar lang zonder al te veel hoorbare schroom naar buiten. Met *Laiw op n dampool* heeft Peter Visser zich daarmee van een belangwekkend Gronings dichter ontwikkeld tot de schaarse essayist die in diezelfde taal bijvoorbeeld zijn kritische licht laat schijnen over werk van anderen en over de daden van autoriteiten en die tegelijk emotioneel oog heeft voor kleine details.

Zijn heldere taal wordt in *t Verzegde riek* pas vager als hij het over de dood heeft. Dat is met het laatste gedicht uit de winter-afdeling van *Gracht* niet anders dan bij het afsluitende *Vrij* in *Riek*. Daar krijgt zijn heldere en gewone Gronings een poëtischer, zondagser gewaad.

Vrij

*Ien t leste wordt men widde wolk zo licht;
deur t leefde liggoam gaat n even beven,
net of joen geest, nog bonden aal aan t zweven,
n naauw te holden drang noar hoger krigt.*

*Mor hou deurschienend liggoam en gezicht,
joen ogen blieden t èn aantou ien leven,
en noa dij tied zigt men, van last ontheven,
zien pokkel ôfdoan liggen: dood gewicht.*

*Joen aigenste, ontvlaisd, ontvlucht, en sunt
benijd opgoan ien t aibelze gehail,
is aan zien raais noar overaal begumd.*

*Van eerdse ketten mitsleep lôs het zail,
oetdijd tot ien t onnuimelke verdund, 'veur
aiweg en n zet aan dingen dail.*

Hier is t aibelze gehail een prachtige, dichtelijke vertaling van 'het universum', zoals hij widde wolk zo licht ongronings poëtisch neerschrijft voor 'als een witte wolk'. De woorden t èn aantou zijn niet anders dan een opzettelijke omzetting van aan t èn tou. Daartussen neemt een vooral als plat ervaren woord als pokkel 'lichaam' zijn eigen positie in en dat is Peter Visser ten voeten uit. *Gracht*, *t Verzegde riek* en *Laiw op n dampool* zijn z'n aktueelste visies op wat er in zijn Noord-Groninger omgeving gebeurt en daarmee in de grote wereld van ons omtou.

Zo'n auteur moet Groningen koesteren.

&